

РЕЗЮМЕ. Маколада замонавий таълим беришда ўқувчиларда шахсий интеллектуал-ижодий қобилиятларни ривожлантиришнинг мақбул йўлларида бири бўлган ўқув лойиҳа ишларини ташкил этишнинг методологияси ҳақида фикр юритилган.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается методика организации образовательных проектов, которая является одним из оптимальных способов развития личностных, интеллектуальных и творческих способностей учащихся в условиях современного образования.

SUMMARY. The article discusses the method of organizing educational projects, which is one of the optimal way to develop personal, intellectual, and creative abilities of students in modern education.

MUZIKA HÁM ART - PEDAGOGIKA

A.A.Erejepov – *pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent*

Nókis qalası Esjan Baqsı atındaǵı 1-sanlı balalar muzika mektebi

Tayanch soʻzlar: Art-pedagogika, san'at, texnologiya, art-terapiya, ta'lim.

Ключевые слова: арт-педагогика, искусство, технология, арт-терапия, образование.

Key words: Art-pedagogy, art, technology, art-therapy, education.

Bўgingi kúnde ilimiy bilimlar tálimi salasında rawajlanıp atırǵan jónelislerden biri bul art-pedagogika bolıp tabiladi.

Art pedagogika - pedagogika hám kórkem ónerdiń baylanısına tiykarlangan pedagogika pániniń bir tarmaǵı. "Art" - (anglichan tilinen) - kórkem óner, "pedagogika" - insandı tárbialaw hám tárbialaw haqqındaǵı pán. Bul eki sóz insanniń ómirindeǵı eki zárúrlıktı óz ishine aladı: kórkem óner arqalı úyreniw yamasa kórkem óner retinde úyreniw. "Art-pedagogika" termini - ótken ásirdeń ortalarda payda bolǵan. Oqıtıwshılar hám psixologlar oǵan hár qıylı mánislerdi qoyadı. Psixologlar ushın art-pedagogika art-terapiyanıń sinonimi bolıp, oqıtıwshılar ushın bul art-pedagogika texnologiyaları hám usıllarınan paydalanǵan halda balalar menen jáne de nátiyjeli islew múmkinshiligi bolıp tabiladi.

Art-pedagogikalıq jantasıw insandı rawajlandırıwǵa qaratılǵan kórkem óner hám psixologiya quralları hám usılları menen ámelge asırıladı. Bular muzika, suwretlew óneri hám arxitektura, teatr kórkem óneri, ádebiyat, ayaq oyın h.t.b. Art-pedagogikanıń óz maqseti hám wazıypaları bar. Onıń usılları mashqalalardı sheshiw hám maqsetke erisiwge járdem beredi.

Pedagogika hám art-pedagogikanıń ulıwma maqseti bar - ol balaǵa ózin jáne onıń ishki dúnyasın túsiniwge, jámiyette jasawdı úyreniwge, átiraptaǵı dúnyanı biliwge hám ruwxıy rawajlanıwına járdem beriw múmkinshiligin beredi. Sonıń menen birge, ózin ózi ańǵarıwda járdem beredi [1]. Sonday-aq, art-pedagogika pedagogikanıń strukturalıq bólegi bolıp tabiladı.

Art-pedagogikanıń wazıypaları:

- art-pedagogika balaǵa oqıw jugın kemeytiwge járdem beredi. Balanıń ózin kórsetiwine, tálim alıwı, tárbialanıwı hám ózin ózi belgilewine járdem beredi;

- Oqıw procesin ánsatlastıradı. Kórkem súwretler (esitiw, kóriw hám basqalar) járdeminde bala materialdı ánsatıraq úyrenedi. Awızsha bolmaǵan baylanıs arqalı úyreniw jáne de kúshli tásir kórsetedi;

- basqa sıpattaǵı emociyalardı "sırtqa shıǵarıwǵa" járdem beredi;

- oqıtıwshı-shákirt jaqınlasıwı óz-ara tásir qılw múmkinshiligin beredi. Sonıń menen birge, bala bilim hám kónlikpelerdi toplaydı, onı jeke tájiriyebege aylandıradı;

- oqıtıwshı hám oqıwshınıń ruwxıy hám mánawiy tájiriyesine tiykarlangan halda, oqıw processinde shaxstıń estetik hám sezim tarawlarına tásir etedi;

- barlıq sezgilerdi, pikirlewdi, este saqlawdı, dıqqatı rawajlandırıwǵa unamlı tásir etedi. Oqıwshınıń erk-jigerin rawajlandırıwǵa járdem beredi.

Usıllar. Art-pedagogikanıń metod hám usılları itibardı rawajlandıradı, sezgini kúsheytedi, kózine kórinetuǵın isti islew hám ózin ózi biliw múmkinshiligin beredi. Baylanıs qábiletleri hám dóretiwsilik jámáátlik jumıs tájiriyesin islewge járdem beredi. Dóretiwsilik pikirlew hám oydı sawlelendiriwdi rawajlandıradı. Psixikalıq hám fizikalıq

salamatlıqqa unamlı tásir etedi.

Art-pedagogika usılları tálim metodları hám oqıtıw metodları bolıwı múmkin.

Tálim usılı maqsetke erisiwdi názerde tutadı.

Muzika salasındaǵı tálim usılları:

- awızsha baylanıs usılı;
- shınıǵıw usılı;
- tastıyqlaw hám biykarlaw usılları;
- talap usılı;
- baqlaw, óz-ózin baqlaw hám óz-ózin bahalaw usılı;
- almasıw usılı.

Oqıtıw usılı - bul oqıtıwshı hám oqıwshınıń óz-ara tásiiri procesi.

Muzika salasında oqıtıw usılları:

- awızsha;
- vizual;
- ámeliy;
- "perspektiv" hám "retrospektiv" usılları.

Muzikalıq tálim usıllarınıń ayrıqshalıǵı túrlishe bolıp, ol balalardıń muzikalıq qábiletin qalıplestiriw, oqıwshınıń dóretiwsilik qábiletlerin rawajlandırıw baǵdarında, sonıń menen birge, baylanıs processinde oqıtıwshı hám studenttiń járdemine erisiwden ibarat.

Art-pedagogikası art-terapiya menen bekkem baylanıslı. Ásirese, muzikada. Muzika sabaqlarında art-pedagogika sistemasına kirgiziw múmkin bolǵan hár qıylı art-terapiya usılları qollanıladı. Muzika terapiyasınıń áhmiyeti sonda, ol arqalı psixik jaǵdaydıń teń salmaqlıǵı támiyinlenedi;

bul balanıń ozin kórsetiwine hám ózin ózi biliw qábiletin asırıwǵa járdem beredi;

onıń járdeminde insan ishki rezervlerden paydalanadı.

Muzika terapiyasınıń maqseti-ózin ózi unamlı qádirlewdi qalıplestiriw, dóretiwsilik rawajlandırıw, baylanıs qábiletlerin rawajlandırıw hám emociyanı konstruktiv ańlatıw.

Muzika sabaqlarında balaǵa óz dóretiwsilik potencialın, uqıp hám qábiletin hesh qanday zálel jetkizbesten júzege shıǵarıw, kóplegen keselliklerden tezirek tikleniw, emociyanı baqlawdı, social beyimlesiwdi, emociyanı hám pikirlerin ańlatıwı úyreniw ushın múmkinshilik jaratıladı. Muzika terapiyası psixikaga álpayımlyq penen, kózge taslanbastan tásir etedi. Sebebi processtıń ózi jaǵımlı shınıǵıwǵa uqsaydı [4].

Úzliksiz túrde muzikalıq iskerligi menen shuǵıllanatuǵın shólkemge kirgen bala estetik sezimin qalıplestiredi, yad hám esitiwdi rawajlandıradı, sananı jaqsılaydı, qatánlıqtı rawajlandıradı hám basqa kóplegen artıqmashılıqlarǵa iye.

Juwmaqlap aytqanda, art-pedagogika hám art-terapiya (muzikalıq terapiya) hár qıylı teoriyalıq tiykarlarǵa iye. Olar mánisi, wazıypaları hám mazmunı menen parıq qıladi. Biraq olar bir-birin tolıqtırıp, balaǵa shıpabaxsh, beyimlestiriwshı tásir kórsetedi hám balanı barksamal rawajlandırıp, onıń dúnyaǵa kóz qarası hám ishki múmkinshiliklerin kórkem óner arqalı keńeytedi [3].

Ádebiyatlar

1. Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании. Учебник для вузов. - М.: Академия, 2001.
2. Бакушинский А.В. Художественное творчество и воспитание. Составитель Н.Н.Фомина. - М.: «Карапуз», 2009.
3. Безбородова Л.А., Алиев Ю.Б. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях. Учебное пособие для студентов, обучающихся по специальности «Намальная образованье». Изд. 2-е, перераб. и доп. - Санкт-Петербург: «Планета музыки», 2014.

4. Киямов Н. Шығыс алымларының дәретіўшилигинде болған музыкалық тәлим хәм тәрбияға тийисли пикирлерди анализ етиўдиң педагогикалық мәселелери. // «Халық тәлим». – Ташкент: 2012.

REZYUME. Tabiatshunoslik ta'limi sohasidagi yo'nalishlardan biri bugungi kunda badiiy pedagogikadir. San'at pedagogikasi - pedagogika fanining pedagogika va san'at bilan bog'liq bo'lgan bo'limi. "Art" - (ingliz tilidan) - san'at, "pedagogika" - shaxsning ta'lim va tarbiya predmeti. Bu ikki so'z inson hayotidagi ikkita eng muhim narsani anglatadi: san'at orqali o'rganish yoki san'at sifatida o'rganish. "Badiiy pedagogika" atamasi o'tgan asrning o'rtalarida paydo bo'lgan.

РЕЗЮМЕ. Одним из направлений в области естественно научного образования сегодня является артпедагогика. Артпедагогика – это раздел дисциплины педагогики, которая связана с педагогикой и искусством. «Искусство» — (от англ.) — искусство, «педагогика» — предмет образования и воспитания личности. Эти два слова относятся к двум самым важным вещам в жизни человека: обучению через искусство или обучению как искусству. Термин «артпедагогика» появился в середине прошлого века.

SUMMARY. One of the directions in the field of natural science education today is art pedagogy. Art pedagogy is a branch of the discipline of pedagogy, which is associated with pedagogy and art. "Art" - (from English) - art, "pedagogy" - the subject of education and upbringing of the individual. These two words refer to the two most important things in a person's life: learning through art or learning as art. The term "art pedagogy" appeared in the middle of the last century.

OLIIY TA'LIM TIZIMIDA TARBIYAVIY JARAYONLARNI BOSHQARUVDA RAHBAR PROFESSIONALIZMINING AYRIM XUSUSIYATLARI HAQIDA

F.B.Farhodov – Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi

Talaba va o'quvchilarning ma'naviy yuksalishiga ko'maklashish markazi direktori

Tayanch so'zlar: rahbar, oliy ta'lim, professionalizm, bilim, intellekt, qobiliyat.

Ключевые слова: лидер, высшее образование, профессионализм, образование, интеллект, способность.

Key words: leader, higher education, professionalism, education, intelligence, ability.

Zamonaviy rahbarlarga xos bo'lgan professional va shaxsiy sifatlarini tarkib toptirishda shaxsning xislat va fazilatlarini, uning tajribasi, mavjud bilim va malakasi hamda qobiliyatini shakllantirishdan iboratdir. Professionalizmning boshqaruvga nisbatan qo'llanishi esa, rahbar faoliyatini alohida professional soha sifatida tushunish hamda boshqaruvga oid vazifalarni becamu ko'st bajarishni nazarda tutadi.

«Boshqaruv professionalizmi» iborasi esa ilmiy kategoriya sifatida psixologiya fanida o'z samarasini ko'rsatib kelayotgan faoliyat yondashuvi orqali tahlil etiladi. Boshqaruv professionalizmi tushunchasi o'z ko'lamiga ko'ra turli fan vakillari tomonidan o'rganib kelinmoqda. Xususan, sotsiologiya, huquq, menejment fanlarida boshqaruv professionalizmi tushunchasi ilmiy jihatdan tahlil qilish borasida sezilarli izlanishlar amalga oshirilgan. Bu mavzuni psixologik nuqtayi nazardan o'rganish bilan bir tomondan, ushbu fenomenning tabiatini yanada chuqurroq ilmiy izohlash imkoniyati yaratilsa, boshqa tomondan, uni modellashtirish orqali bevosita rahbarlar ta'limi sohasiga tatbiq etish mumkin bo'ladi. Shunday qilib, boshqaruv professionalizmi aynan amaliyotga tatbiq etish nuqtayi nazaridan o'rganishga loyiqdir.

Rahbar kadrlarning professional mahoratini yuksaltirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar Respublikamiz va chet ellarda turli sohalarida amalga oshirilmoqda. Albatta, bu borada menejment sohasidagi ilmiy izlanishlar yetakchi o'rinda tursa-da, maxsus psixologik tadqiqotlarda ham ushbu masala yetarli darajada o'z yechimini topgan. Respublikamiz olimlari tomonidan shu paytgacha olib borilgan qator izlanishlarda professionalizm mavzusi ko'proq pedagogik psixologiya sohasida, pedagog shaxsi va uning mahorati misolida tadqiq qilib kelinmoqda.

Rahbar o'z faoliyati orqali boshqaruv maqsadiga bevosita shaklda erishadi, ya'ni u xodimlar orqali tashkilot rejasini amalga oshiradi. Bunday holat boshqaruv va ijroni aniq ajratish zaruratini qo'yadi. Hatto shunday ta'kidlar ham borki, boshqaruv ijro faoliyatidan qanchalik ozod bo'lsa, u shunchalik samarali bo'lib boradi. Boshqaruv xususiyatini bunday ikki qatlam doirasida tahlil etish zarurati profesionalizmi faoliyat kategoriyasi nuqtayi nazardan qarash evaziga erishiladi. Rahbar o'z qudrati va salohiyatini tashkilot maqsadiga butunlay safarbar etishi undan ichki bir qaror, barqarorlik va ishonchni talab qiladi. Bun-

day mas'uliyat, uning zimmasiga aksariyat hollarda inson shug'ullanadigan rasmiy faoliyati va biron rasmiy tizimda egallagan huquqiy maqom orqali yuklanadi. Bunday maqomni shaxsning shu sohaga rasman kirganligi va ushbu yo'nalishda bundan buyon faoliyat yuritishini anglatgan holda endi uni «professional» deb atash uchun asos bo'ladi.

I. Maxmudov proffesonallikni quyidagicha ta'riflaydi: «Professionallik nafaqat rasmiy maqom, balki inson mehnat qilayotgan soha, ixtisoslik bo'yicha zarur bilim va malakaga egalik hamdir»

Bunday bilim va malakaga egalik turli darajada bo'lishi, shunga ko'ra, mutaxassisning professional salohiyatini bir nechta toifalarga ajratish mumkin. Gap boshqaruv haqida borar ekan, boshqaruv professionalizmini rahbarning o'z jamoasini tashkilot maqsadi sari yo'naltirishda yuksak darajadagi bilim va malakalarga tayangan holda faoliyat olib borishi, deb ta'riflash mumkin.

Professionalizm so'zi, ya'ni lotincha «professio» so'zidan olingan bo'lib, uning old qo'shimchasi bo'lmish «pro» - «oldinga, oldinda, sifatida» ma'nolarini anglatadi, «fiteor» - «e'lon qilmoq, aniqlamoq, ochiq e'tirof etmoq» degan ma'nolarni anglatadi. Bunda gap, «o'zini, o'z maqomini, mehnat turini boshqalarga rasman e'lon qilish, ommaviy tarzda xabardor qilish, ochiq namoyish etish» haqida boryapti. Shu ma'noda kasb, professio – maxsus tayyorgarlik va mehnat tajribasi asosida egallangan hamda maxsus nazariy bilimlar va amaliy malakaga ega bo'lgan insonning mehnat faoliyati turidir. Demak, professionallik – kasb sohibi bo'lish demakdir. Ushbu ta'rifda shunday ma'no aks etadiki, kasb doimo boshqalarga, atrofda qilargalarga yo'nalganligi bilan xarakterlanadi.

Professionalizmga ta'rif berilar ekan, barcha soha mutaxassislari uchun umumiy bo'lgan quyidagi ta'rifga murojaat etish mumkin: Professionalizm - shaxsning integrallashgan sifati bo'lib, bunda kasb faoliyatiga oid vazifalarni yuksak saviyada bajarish malakalari kuzatiladi.

Pedagogika sohasidagi professional mukammallik qator tadqiqotlarda «pedagogik mahorat» iborasi bilan ifodalalanadi. Pedagogik mahorat mavzusidagi ko'pgina ishlar tahlili shuni ko'rsatadiki, «mahorat» so'zi «professionalizm» so'ziga sinonim tarzda ishlatiladi. Darhaqiqat, e'tibor berib qaralsa, mahorat so'zi «biror ish, kasb uchun zarur yoki shu sohada o'ttirilgan ustalik, san'at, mohirlik», deb ta'riflanadi. Nazarimizda, «mahorat» so'zi ko'proq alohida